

חלומות מתנפצים בעיירה מופגזת בצפון

שרה שילה, "שום גמדים לא יבואו", הוצאת עם עובד – ספריה לעם, 2005, תל-אביב, 254 עמ'.

מגלי ההגירה בעשורים הראשונים של המדינה לפי ארצות-המוצא שלהם: מרומניה, מתוניסיה וממרוקו. בנוסף לדיירי הקבע מתארחים בעיירה מתנדבים מחוץ-לארץ ומורות-חיילות, השוהים במקום תקופות קצרות.

הדירות בבלוק הן זעירות ולכן ממתינות משפחות מרובות-נפשות ששכן יעבור מהבלוק לדירות בבנייה החדשה בעיירה, או שיגשים את חלומו ויעתיק את מגוריו לעיר במרכז הארץ. במקרה כזה פורצת חברת עמידר את הקיר בין הדירות ומעניקה את הדרי הדירה שהתפנתה וקיבלה צורת פרפר למשפחה שהשכילה לשים בבחירות "את הפתק בשביל מי שצריך" (עמ' 109).

הצפיפות משפיעה על תזונתו של הבלוק. מראהו מזנח וסביבתו מגובבת בפסולת, כי דייריו אינם מנקים ואינם מסיידים את הקירות החיצוניים ביוזמתם, אלא "מחכים כל הזמן לשיקום-השכונות שיבואו לעשות להם" (עמ' 91). מראהו של המקלט, שנועד להגן על דיירי הבלוק בעת הפגזה, מעיד אף הוא על אדישותם של תושבי העיירה למצבם: "במקלט הכל עירום – – – אור קלוש, צהבהב, אור בלוי הסחבות" (עמ' 202). המקלט איננו נקי והביוב בשירותים גואה, כי המקלט ננעל מיד אחרי השימוש בו כדי שהילדים לא ישתוללו במקום. בשעת חירום מחפשים

הסיפורת הישראלית בחרה במשך שנים את תל-אביב וסביבתה ואת הערים הגדולות ירושלים וחיפה כזירות לאירועים, והעדיפה גיבורים משכבות סוציאל-אקונומיות מבוססות כגיבורי העלילה. שתי סיבות לכך: הראשונה – הכותבים עצמם מתגוררים ברובם בגוש דן או בערים הקרובות לירושלים ולחיפה; והשנייה – הקוראים הפוטנציאליים של ספריהם מרוכזים אף הם בישובים עתירי אוכלוסיה אלה. רק לעיתים רחוקות מופיע אצלנו בשנים האחרונות כרך סיפורת שמתאר דמויות משכבה סוציאל-אקונומית נמוכה וממקום המרוחק מאוד מגושי הערים הגדולות. אחת היצירות הבודדות שנועזה לפסוע מול ההטייה הזו היתה הרומאן של סמי ברדוגו "ככה אני מדברת אל הרוח" (2000). כעת מצטרפת אליו שרה שילה ומחזקת מגמה שעודנה בתחילתה.

ספר ביכורים זה הוא רומאן המספר על עיירה בצפון הארץ בשנות השמונים של המאה העשרים, עיירה הנתונה להפגזות של קטיושות מלבנון. גם בלי הפרט שהביאה הוצאה לידיעתנו, שאחרי שסיימה את שירותה בצבא התגוררה המחברת במעלות חמש-עשרה שנים, אפשר היה להגיע למסקנה זו מתוכנו של הרומאן, המשקף נאמנה את הווי החיים בעיירה כזו. בעיירה מתגוררים התושבים בבלוקים מרובי-דירות. בכל "רכבת" כזו התרכזו העולים

לעיתים קרובות את הדייר שמחזיק ברשותו את המפתח היחיד למקום, ורק אז נזכרים שלא ניקו אותו ולא טיפלו בליקוייו אחרי ששהו בו בפעם הקודמת. לא אחת פורצות מריבות במקלט על כיבוש מיטת ברזל, מזרון או שמיכה, אך אלה שוככות מהר, כי הפחד מהקטיושות מלכד את דיירי הבלוק ל"מפלצת היחד" (עמ' 210).

בלוקים שוררת בקביעות חרדה מפני קטיושות ומחבלים. בשעות החשוכות אין יוצא מהבלוק ואין בא אליו, כי הדייר שזהו תפקידו "יורד לכניסה, סוגר את דלת הברזל של כל הבלוק עם שרשרת ומנעול" (עמ' 108). איציק בן השלוש-עשרה המספר על כך, מסכם את התיאור הזה במסקנה הבאה: "אולי יותר טוב להיות נמלה בארץ שלנו מלהיות בנאדם, שהנמלה אין לה את הפחד של המלחמות. לא יודעת מכלום: אם תיפול לה קטיושה - תמות, ואם לא תיפול לה קטיושה, לא תחשוב על הדבר הזה אפילו פעם אחת" (עמ' 112-113).

פרנסתם של רבים מתושבי העיירה היא מהמפעלים הספורים שהוקמו בה בעידוד המדינה. הגדול מבין המפעלים האלה הוא מפעל הטקסטיל העובד במשמרות. מי שזכה לעבוד בו הוא בר-מזל, כי ניצל מגורל המובטלים: ללכת כל יום ללשכת-העבודה ולחזור משם במפח-נפש, או ללכת לבקש סעד ולחזור משם מושפל ומיואש. השחיתות הפוליטית צומחת בעיירה על רקע המאבק על כל משרה שמתפנה. על רקע זה משגשג גם הניצול של העובדים: "מי שעובדת בתפירה, צריכה להרים את היד שלה שזה הסימן לאחראית שהיא צריכה

לעיתים קרובות את הדייר שמחזיק ברשותו את המפתח היחיד למקום, ורק אז נזכרים שלא ניקו אותו ולא טיפלו בליקוייו אחרי ששהו בו בפעם הקודמת. לא אחת פורצות מריבות במקלט על כיבוש מיטת ברזל, מזרון או שמיכה, אך אלה שוככות מהר, כי הפחד מהקטיושות מלכד את דיירי הבלוק ל"מפלצת היחד" (עמ' 210).

בלוקים שוררת בקביעות חרדה מפני קטיושות ומחבלים. בשעות החשוכות אין יוצא מהבלוק ואין בא אליו, כי הדייר שזהו תפקידו "יורד לכניסה, סוגר את דלת הברזל של כל הבלוק עם שרשרת ומנעול" (עמ' 108). איציק בן השלוש-עשרה המספר על כך, מסכם את התיאור הזה במסקנה הבאה: "אולי יותר טוב להיות נמלה בארץ שלנו מלהיות בנאדם, שהנמלה אין לה את הפחד של המלחמות. לא יודעת מכלום: אם תיפול לה קטיושה - תמות, ואם לא תיפול לה קטיושה, לא תחשוב על הדבר הזה אפילו פעם אחת" (עמ' 112-113).

פרנסתם של רבים מתושבי העיירה היא מהמפעלים הספורים שהוקמו בה בעידוד המדינה. הגדול מבין המפעלים האלה הוא מפעל הטקסטיל העובד במשמרות. מי שזכה לעבוד בו הוא בר-מזל, כי ניצל מגורל המובטלים: ללכת כל יום ללשכת-העבודה ולחזור משם במפח-נפש, או ללכת לבקש סעד ולחזור משם מושפל ומיואש. השחיתות הפוליטית צומחת בעיירה על רקע המאבק על כל משרה שמתפנה. על רקע זה משגשג גם הניצול של העובדים: "מי שעובדת בתפירה, צריכה להרים את היד שלה שזה הסימן לאחראית שהיא צריכה

הבילוי המקובל על דיירי הבלוקים הוא בבית-הקולנוע המקומי, כי "סרט זה חובה, בלי סרטים אתה מת פה" (עמ' 168). אירועים גדולים הם אלה המתקיימים באולם-השמחות, כאשר משפחה חוגגת בר-מצווה או נישואים ו"פותחת שולחן" למוזמניה כמיטב יכולתה. בעיירה המתקיימת בתנאים קשים כאלה מפצים בני-אדם את עצמם על-ידי חלומות מיוחדים. עלילת הרומאן מספרת מה עלה בגורלם של שני חלומות שטופחו באחת

העובדה שמאז פטירתו חלק עימה את יצועה בנם הבכור, קובי. מהגם שאת הגילוי הזה היא חושפת במהלך לילה שבו החליטה לשים קץ לחייה על-ידי חשיפת עצמה לפגיעה מהקטיושות במקום היותר חשוף האפשרי בסביבה, במגרש הכדורגל של העיירה. מי שמבקשת את נפשה למות אינה יכולה להיחשד כמספרת שיש לה אינטרס להעלים עובדות מחייה או שיש לה כוונה ליפותן.

העלילה נפתחת בפרק של סימונה, שנהפכה לאלמנה בטרם מלאו לה ארבעים שנה. אחרי הפרק שלה הוצב הפרק המשותף של צמד הבנים הצעירים שלה, דודי בן העשר ואיציק בן השלוש-עשרה. הפרק השלישי ברצף זה הוא של קובי בן התשע-עשרה. ולבסוף הוצב הפרק של אתי בת השבע-עשרה. סדר זה של הפרקים איננו שרירותי, אלא תורם לחשיפה מדורגת של הסוד המביש המוצנע במשפחה, שאתי מכנה אותו בלשון נקייה "השקר של המשפחה שלנו" (עמ' 214).

לא רק באמצעות הסדר של פרקי המספרים מימשה המתברת את מטרתה, לרתק את הקורא למסופר על-ידי חשיפה מדורגת של העובדות, אלא גם על-ידי הסדר שבו נחשף "השקר של המשפחה" במונולוג של סימונה. מהאיזכור הראשון של "השקר" בדבריה אי-אפשר לשער כלל שמדובר בגילוי-עריות: "אפילו שאני ימות אין לי את הדאגה על התאומים, בגלל שחושבים שקובי אבא שלהם. רק שהאנשים יסתמו את הפה, יישארו שתיים עם אבא קובי. - - - רק אושרי וחיים

מהמשפחות המתגוררות בעיירה זו - משפחת דדון.

גילוי עריות

כדי לדעת מתי וכיצד נבטו החלומות במוחם של בני המשפחה ומה עלה בגורלם בסופו של היום שבו נפלו שתי קטיושות בעיירה, שהוא היום שבו התרסקו החלומות הללו, צריך לאסוף את העובדות מסיפוריהם של בני משפחת דדון. אחרי פטירתו הפתאומית של מסעוד, אבי המשפחה, מונה משפחה זו שבע נפשות, אך רק חמש מהן מופעלות כמספרות, כי התאומים בני החמש, אושרי וחיים, אינם בוגרים מספיק כדי לתרום את חלקם לטכניקה שבה כתוב הרומאן, שהיא הטכניקה של ריבוי מספרים. במעמד של אדם המדבר אל נפשו, משום שהוא מוכרח לפרוק את המועקה מעל לבו, מספר כל אחד מחמשת בני המשפחה על המתרחש במשפחה ובמקביל גם בעיירה. כל דמות מספרת בלשונה ומתוך נקודת-המבט שלה על האירועים. לפיכך אין הפרקים של בני המשפחה חשודים כבלתי-מהימנים למרות שהם מנוסחים בגוף ראשון.

אפילו במהימנות הווידי של סימונה, אם המשפחה שהתאלמנה, שהוא המונולוג היחיד שמופנה אל נמען, אל בעלה שנפטר לפני שש שנים, אי-אפשר לחשוד. הצלבת העובדות שהיא מספרת עליהן עם אלה שמסופרים על-ידי ילדיה מוכיחה שדיברה אמת. את הפנייה שלה אל מסעוד צריך להבין כתחבולה רטורית, המלמדת על רצונה להבהיר לו, שלדעתה אין לפרש כגילוי עריות את

שומעים לו בגלל שחושבים אותו שהוא אבא שלהם" (עמ' 31). גם איזכורו הבא של "השקר", הכלול בתיאור ההתנכרות שמגלים כלפיה שני ילדיה היותר מבוגרים, עדיין רומז יותר מכפי שהוא חושף וספק אם אפשר להבין מהתיאור במה מדובר: "אתי לא מסתכלת עלי, גם על עצמה לא מסתכלת בראי. אפילו קובי, בזמן האחרון בורחים לו העיניים מתי שרואה אותי. גם בחדר מסובב לי את הגב, סוגר את העיניים מהר" (עמ' 35). מי יכול היה להעלות בשלב הזה על דעתו ש"החדר" שבו מדובר הוא חדר השינה המשותף לה ולקובי.

"השקר" נחשף בדבריה רק באיזכור השלישי: "אני אגיד לך למה הם (התאומים) אומרים סבא, למה שזה מה שהם יודעים עליך, שאתה סבא שלהם. – – – למה אתה מסתובב לצאת, תסתכל. זה לא גבר חדש שהיבאתי, תחזיר לפה את הראש שלך, תראה אותו – – – זה קובי שיושן אתי במיטה. – – – למה הוא יושן אתי? בשביל אושרי וחיים שחושבים שזה אבא שלהם. בשביל שיהיה להם אבא ואמא כמו כל הילדים. אבא ואמא שיש להם את החדר שינה שלהם ביחד" (עמ' 55–56). את קובי היא מציגה כ"ילד טוב", שהעמיס על עצמו מגיל ארבע-עשרה את נטל הטיפול בתאומים שנולדו לה כחצי שנה אחרי שבעלה נפטר.

סודות מחדר השינה

התאומים אושרי וחיים נשמעים לקובי "בגלל שחושבים אותו שהוא אבא שלהם", אך הצמד איציק ודודי אינם מכירים בסמכותו וקובי "לא יכול

עליהם" (עמ' 31). איציק מבהיר לדודי, שאין הוא מקבל על עצמו את המינוי שקיבל קובי מאימם להיות "אבא של אושרי וחיים" (עמ' 94). ודודי מעיד שאיציק "ישר תופס עצבים" אם מזכירים בנוכחותו את השם קובי. רק בפרק של קובי, שמופעל כמספר רביעי בעלילה וממוקם אחרי מחצית הטקסט, מתחילה להתבהר לקורא התמונה על מה שהתרחש בחדר השינה בין קובי ואמו. אחרי לידתם של התאומים ובטרם מלאו לקובי ארבע-עשרה העבירה אותו סימונה לישון במיטתה, ושם נחשף למערומויה, בגלל ההנקות. בחביון חדר השינה שלהם, היתה סימונה מספרת לקובי מסיפורי הנחשים שלה, סיפורים ארוטיים ממרוקו ומהבית של הדודה שאצלה גדלה.

למתרחש בחדר השינה היתה השפעה על התבגרותו של קובי. הייתכן שסימונה לא הבינה את טיב הקשר שפיתח בנה כלפיה ושכלל לא עלתה על דעתה המחשבה שהיא הפכה מושא להזיותיו הארוטיות? סביר להניח שהחלטתה לשים קץ לחייה גמלה בליבה לא משום שהאלמנות והמצוקה החומרית הכריעו אותה, אלא משום שהבינה שאיבדה שליטה על מה שהתפתח מצד קובי כלפיה.

גם העדות של קובי שוללת את האפשרות שאמו לא הבינה את הקשר הארוטי שהתפתח אצלו כלפיה. הוא רומז ששיתפה עמו פעולה, שהרי "פעם אחת היא לא אמרה את השם של אבא. אפילו מתי שהיתה האזכרה שלו לא היתה מדברת עליו. – – – גם לא היתה בוכה עליו". הוא כבר מרגיל את

בגירסה שלה לא סימונה מינתה את קובי לאבא אחרי פטירתו של מסעוד בעלה, אלא התאומים הכתירו בתואר הזה את קובי. "אבא" היתה המילה הראשונה שהגו והם השמיעו אותה כשראו את קובי נכנס לדירה. כמו סימונה גם אתי מבינה, ש"השקר" עתיד להיחשף לידיעת כולם בעיירה. לכן החליטה לגלות לתאומים את האמת, לפני שמישהו ברחוב או בבית-הספר "יזרוק להם איזו מילה".

נקמת "שמשון" ב"דלילה"

"השקר" שתפח לממדים בלתי-נשלטים בחדר-השינה של סימונה והחלום שביסס עליו קובי איננו מנותק מהרקע שעליו צמח. מתח החיים בצל הקטיושות בעיירה הצפונית סייע לשניהם לתפוח לממדים כאלה. החרדה הקיומית היא כה גדולה בעיירה זו, עד שכל אמצעי - ולוא גם אשלייתי - נתפס ככשר, אם הוא מצטייר כמסוגל להעניק הרגשה של ביטחון ושל חיים נורמאליים. סימונה לא שיערה שה"שקר" התמים שלה, רצונה להעניק לתאומים "אבא ואמא כמו כל הילדים", יוליד אצל קובי חלום על הקמת משפחה עם אמו בדירה לדוגמא בראשון-לציון ויביאו עד לסף של גילוי עריות. אך הדרמה הקשורה ב"שקר" הזה היא לא הדרמה היחידה שצמחה במשפחת דדון. על רקע החרדה הקיומית בעיירה מתרחשת דרמה נוספת בדירת המשפחה ובמרכזה עומדים איציק בן השלוש-עשרה ודודי בן השתיים-עשרה. עקב העובדה שמעייניה של סימונה

התאומים להניח את הנעליים על רגליו ולבצע את קשירתם בדיוק כפי שאביו חינך אותו לעשות. בינתיים הוא מאמן את התאומים איך לחמוק מהמחבלים במחבוא שהכשיר להם בארון. אך התוכנית שלו שאפתנית יותר, לא רק להציל אותם מפיגוע יחיד, אלא להוציא אותם "מכל הבית ומכל העיירה ומקטיושות והמחבלים" (עמ' 186). למטרה זו הוא חוסך כסף כדי לרכוש את הדירה-לדוגמא בראשון-לציון, שאותה אין הוא מייעד לכל בני המשפחה, אלא "רק בשביל להוציא אותי ואותה ואת התאומים מהמקום הזה. איציק ודודי ואתי שישתדרו בעצמם" (עמ' 168).

למימוש של חלום זה הגיע להסדר עם ג'מיל מהכפר הערבי השכן, ומשום כך הוא נוסע בקביעות לראשון-לציון, כדי להבטיח שהדירה נשמרת למענו. חלומו יתנפץ בליל הקטיושות. קודם לנפילתם הגיע לבית של ג'מיל בכפר הערבי הסמוך לעיירה, כדי לתבוע ממנו את הכסף שחסך לרכישת הדירה-לדוגמא בראשון-לציון, וכאן התברר לו שהסכום שחסך יספיק רק לביצוע התשלום הראשון בעבורה. קריסת חלומו מתבטאת בנסיגתו לגיל-שלוש-עשרה. אחרי שדרש בתוקף את כספו מג'מיל והתעמת איתו, הוזמן להצטרף לארוחה עם המשפחה, אך במהלכה שקע במשחק הצעיר במשפחתו של ג'מיל, עם אמיר בן השלוש-עשרה.

אתי היא היחידה שמבינה את מהות היחסים בין אחיה הבכור לאמם ובפרק שבו היא פועלת כמספרת אינה חוסכת משניהם את השיפוט הנוקב שלה.

גורל, ונהג לקלל אותו. הוא לא הבין מה טעם הורה למלאך להפוך אותו לנכה? ביום שמלאו לו שלוש-עשרה מצא את התשובה: "אולי אלוהים סך-הכל רצה לראות איך הבנאדם מסתובב בעולם עם ידיים ועם רגליים סוג אחר. אולי רצה לנסות להמציא סוג חדש של בנאדם. – – – הוא בחר רק אותי, שאני, איציק דדון, יהיה הילד הראשון של הסוג החדש של הבני-אדם" (עמ' 86).

הבעלות על הבן חיזקה אצלו את הוודאות שהוא אכן נבחר על-ידי נכותו להיות "הילד הראשון של הסוג החדש של הבני-אדם".

מדוע, אם כן, התעקש איציק דווקא על ציפור ממין נקבה? ההסבר לצורך שלו לוודא שהבן שבעולותו היא "על-בטוח בת", נרמז בדברי החיבה שהוא מרעיף על הציפור הלוחמנית: "זאתי מלכה, – – – היא חזקה, זה כן, אבל גם היא עדינה. אני, יותר מהחיים אני ישמור עליה, אין משהו בעולם שאני לא יעשה בשבילה! – – – בחיים לא תרצה לברוח מהארמון שאני יסדר בשבילה" (עמ' 70).

הוא אימץ בשמחה את שם "האשה של שמשון", שהציע דודי לכנות בו את הבן. שם הציפור הכתיר אותו בבת-אחת בתואר נכסף. אם היא "דלילה", אז הוא הינו "שמשון". עובדה זו מסבירה את אכזבתו הקשה כשהתברר לו ששגה והבן שהתבגר גידל נוצות האופייניות לבן-זכר: "פתאום יום אחד הולכת בוגדת" (עמ' 126). לא בקלות ישלים עם ניפוץ חלומו: "אני בחרתי אותה מכולם ועשיתי אותה מלכה, אני לא ייתן לה שתחליף לי" (עמ' 132), ופקד על דודי

נתונים בעיקר לתאומים ולטיפוחו של קובי כאביהם, מרגישים דודי ואיציק שהם ננטשו לגורלם. אף שקובי הוכתר על-ידי סימונה בתואר "אבא" וריכז בידיו את השליטה המלאה על משכורתו והמשכורת של אמו, אין הוא מדבר עם שניהם, אלא פוטר את עצמו מכל דאגה לצרכיהם על-ידי מתן דמי-כיס שמשפיקים לרכישת כרטיסי-כניסה לבית-הקולנוע אחת לשבועיים. שניהם גם הבינו שהמחבוא שהכין קובי בארון לא נועד להם, ולכן עליהם לדאוג בעצמם להצלת חייהם מפני הקטיושות והמחבלים. איציק הגה רעיון ששאב מסרט ללכוד בז'ולמן אותו לתקוף ולהבריה מחבלים. כנכה בארבעת הגפיים, הבעלות על הבן גם העניקה לו לראשונה הרגשת יתרון על לועגיו הבריאים. במרידיו העביר למטבח הפנוי את מיטתו והתייחד שם עם הבן הצעיר. אחר-כך שיכנע את דודי וגייס אותו להיות "הידיים הרזרביים שלו" (עמ' 135). כמו בסרטי הגנגסטרים הועיד לעצמו את תפקיד "המוח" ולדודי את תפקיד "השרירים" שיבצעו את פקודותיו. אמנם הוא הטיל על דודי לבצע רק גניבות קטנות, כגון: ספר על ציפורים מספריית בית-הספר, בטריות מדירת המורות-החיליות ודגלים ממרכז הקליטה, אך גיבה אותן היטב על-ידי דיברות שהסבירו "מתי מותר לנו לגנוב" (עמ' 79). אלא שהשליטה בדודי היתה עבורו רק אמצעי למטרה האמיתית שלו, זו שבאמת תפצה אותו על נכותו הקשה.

קודם שלכד את הציפור התוקפנית שנא את אלוהים, שהפך אותו למוכה

שבסיסו על הבז מצטרפת להתפכחות של קובי וסימונה מהחלום שטיפחו בחדר-השינה שלהם, כי זה "מה שמעוללים החיים לבעלי חלומות", כלשון המוטו שהציבה המחברת מתוך "עיין ערך: אהבה" לדוד גרוסמן. שני החלומות שטופחו בדירת הפרפר של משפחת דדון התנפצו בליל הקטיושות שנפלו על העיירה. אמנם אף אחד ממשפחת דדון לא נפגע מהקטיושות, אך חייהם אחרי הלילה הזה יהיו שונים מכפי שהיו בשש השנים הקודמות, מאז שנפטר אבי המשפחה.

אשליה ומציאות

המשפט שהעניק לרומאן את שמו מופיע שלוש פעמים בטקסט. שתי פעמים אומרת את המשפט הזה אחת מעובדות המעון, ריקי, ש"לא סותמת לשנייה" את הפה, כדי לזרז את חברותיה להשלים את המטלות במעון. פעם אחת כדי להשלים ההכנות לקראת ההשכמה של הילדים משנת הצהריים: "שתים וחצי מתחילים לקום לכם הילדים, אף גמדים לא יבואו לנקות לנו עכשיו" (עמ' 25), ופעם השנייה כדי לסיים את הניקוי של המעון: "יאללה בנות, מה נדבקתם בכיסאות, אף גמדים לא יבואו לנקות לנו עכשיו" (עמ' 221). פעם נוספת אומר את המשפט הבן הנכה של המשפחה, איציק, הנוהג לשלוח את אחיו הצעיר, דודי, לגנוב בטריות בשביל הטרנזיסטור של אתי ולהחליף את הבטריות הישנות בחדשות בזמן שהיא שקועה בשינה. הוא נהנה לחשוב שהיא "לא יודעת מי זה עושה לה את זה, אולי חושבת גמדים באו

לגזור לה את הנוצות הגבריות שהצמיחה. דודי סירב בשלב הזה לתמוך בחלום של אחיו ולכן ניסה איציק לבצע את המלאכה בעצמו, אך בשל מגבלותיו החליקו המספרים מאצבעותיו המנוונות והוא ערף את ראש הציפור. המעשה של איציק ב"דלילה" הפוך לזה המסופר בספר שופטים. בסיפור המקראי דלילה היא שגזרה את מחלפות רעמתו של שמשון ועל-ידי כך החלישה אותו והביאה עליו את מותו. ואילו כאן "שמשון" הוא שערף את ראש "דלילה" במהלך הניסיון לגזור את נוצות הגבר שצמחו על ראשה.

"דלילה מתה וכל התוכנית נפלה ביחד איתה" – אומר דודי בצער. ויחד עם התוכנית התפרקה גם השותפות בין שניהם. הבכי של איציק אחרי שהמית את "דלילה" מלמד שבמות הבז אבדה לו לא רק השליטה שלו בדודי, אלא גם קרס חלום הגדולה שלו, להיות גבר ו"סוג חדש של בנאדם". שונה היתה התוצאה של התפרקות השותפות בין השניים עבור דודי. אף שלא הספיק לתפוס בזמן מחסה מהקטיושות שנפלו במרכז העיירה, כי אץ להסיר את הדגלים שתלה במצוות איציק "בשביל להביא את המחבלים עד לדירה שלנו", כדי שיתעמתו עם הבז, יגלה לשמחתו שנשאר "ילד בריא-בריא" כפי שנולד. את השיחרור משליטת אחיו בו ביטא בשבועה שנשבע לזכר אביו: "מחשבה של דודי אף אחד לא יחליף לו אותה יותר! – – – שיותר אני לא יעלה לאף בית, – – – שאני יותר בחיים-בחיים אני לא גונב יותר" (עמ' 135-137).

התפכחותם של איציק ודודי מהחלום

אף-על-פי-כן, לא מגיוון החיקוי של העברית המדוברת בעיירה על רמותיה השונות ראוי להתפעל. הסיפורת שלנו שטופה בעת האחרונה במיפגני חיקוי כאלה, שלרוב הם מאולצים וניכר שמנסחיהם מתאמצים ליצוא אשלייה של אותנטיות אף שהיא זרה לאוזנם. קורא המחפש דוגמא וירטואוזית לחיקוי רמותיה של העברית המדוברת במקומותינו, מוצע לו לבחון את היריעה הלשונית בספרו של יצחק בן-נר "עיר מקלט" (2000). כל אחת משבע הדמויות המספרות בספר זה דוברת עברית שונה מזו של האחרות בהתאם לגילה, השכלתה, מקצועה, החוג החברתי-שאליה היא משתייכת והרקע התרבותי-ביוגראפי שהשפיע עליה ביותר.

היריעה הלשונית של המחברת ברומאן זה אכן ראוייה להתפעלות, אך לא בזכות החיקוי של לשון המהגרים המרוקאית של בני משפחת דדון, אלא בזכות היכולת שהפגינה לסגור את הפער בין השפה המשובשת שבה הם דוברים לבין התכנים המורכבים שביקשו לבטא. ובעניין זה הצליחה ברומאן הראשון שלה לחזור על הישגו של סמי ברדוגו ברומאן "ככה אני מדברת עם הרוח".

כוחו העיקרי של הרומאן איננו מתבטא, אם כן, בחיקוי העברית המרוקאית, אלא בתוכנו המפתיע. הסיפור של שרה שילה על עיירה בצפון לא הניב רומאן חברתי, כפי שבוחרים לספר בדרך כלל כותבים הפונים לתאר את הפריפרייה במדינה, אלא רומאן פסיכולוגי מעניין ומעורר מחשבה.

יוסף אורן

בלילה" (עמ' 98).

שם הרומאן וההקשרים שבהם הוא משתלב בטקסט מלמדים שבעיירה אמנם נוטים להתגבר על החרדה הקיומית מפגיעת הקטיושות והמחבלים ומהמצוקה הכלכלית בעזרת חלומות, אך בהבעת מבחינים בה היטב בין האשליה למציאות. ואכן רק התאומים טרם התפכחו מהאשליה שהם ככל הילדים וגם להם יש אבא, אך לקראת הסיום תיפקח אתי גם את עיניהם לדעת את האמת, שהוטעו מינקות לחשוב שקובי הוא אביהם.

את הרומאן קידמה התפעלות מהיכולת שהפגינה בו הכותבת לחקות את העברית המשובשת שבפי הגיבורים, העברית של מהגרים ממרוקו שבפי סימונה והעברית שילדיה, שנולדו כולם בארץ, קלטו ממנה ומשאר המבוגרים בעיירה, שאף הם כולם מהגרים. הכותבת אכן ראוייה לשבחים על היכולת להתאים עברית משובשת שונה לכל דמות, ההולמת את גילה ואת השכלתה. השיבושים שבפי סימונה אינם זהים לאלה שבפי קובי או לאלה שבפי איציק ודודי, וכמעט שאינם נשמעים מפיה של אתי, המנסה לחקות את שפתה של הקריינית-ראומה אלדר, שלקריינות שלה היא מאזינה בחרדת קודש בטרנזיטור. גם בעניין השפה כדאי להטות אוזן למסקנה שהגיעה אליה סימונה, על האופן שהשפה שבפינו קובעת את מקומנו בחברה: "אם אתה אחד שמתקנים לו את העברית, תשמע לסימונה, יתר טוב שתישב בשער של הכדורגל. בלילה של הקטיושות" (עמ' 43).